

Agnieszka Laszczak-Słaby*

Sylwetka Romy Ilnickiej-Miduchowej w perspektywie biografistyki nauczycielskiej i badań nad tożsamością zawodową

Roma Ilnicka-Miduchowa: A Biographical Portrait in the Context of Teacher Biographical Research and Studies of Professional Identity

Abstract: Silhouette of Roma Ilnicka-Miduchowa in the perspective of teacher biography and research on professional identity. The article presents the professional silhouette of Dr. Roma Ilnicka-Miduchowa, a university teacher and researcher of history didactics – from the perspective of teacher biography. The analysis was based on archival materials and publication output. The professional path of the history didactress in the socio-political context, teaching and research activities was shown. Also indicated are her reflections on the teaching of history in the era of the National Education Commission and the methods of teaching in the 20th century. The work is an attempt to show individual biography as a source of knowledge about the condition of academic teaching and history education in the second half of the 20th century.

Keywords: Roma Ilnicka-Miduchowa, didactics of history, teacher biography, Commission of National Education, history of education.

* Agnieszka Laszczak-Słaby (ORCID: 0000-0002-7189-5177) – dr hab. prof. UKEN, Katedra Edukacji Historycznej, Instytut Historii i Archiwistyki, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; kontakt: agnieszka.laszczak-slaby@uken.krakow.pl.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie biografii dr Romy Ilnickiej-Miduchowej w perspektywie biografistyki nauczycielskiej oraz analiza jej poglądów dotyczących dydaktyki historii, stanowiących świadectwo rozwoju metodyki nauczania historii w Polsce.

Roma Ilnicka-Miduchowa przez dwadzieścia pięć lat życia zawodowego związana była z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Krakowie, pracując w Katedrze Metodyki Nauczania Historii przy Wydziale Filologiczno-Historycznym, którą później przekształcono w Katedrę Dydaktyki Historii w Instytucie Historii. Możliwość przybliżenia sylwetki badaczki ułatwia pozostawiona przez nią spuścizna naukowa – artykuły, praca doktorska, a także różne opracowania naukowe, w których do dzisiaj jest przywoływany dorobek dydaktyczny Ilnickiej-Miduchowej. Droga akademicka badaczki była ściśle związana z zespołem metodyków formowanym przez prof. Tadeusza Słowikowskiego (1907–1993)¹. Wgląd w jej przebieg umożliwiają zarówno materiały archiwalne zgromadzone w zespołach akt studenckich, akt przewodu doktorskiego oraz akt pracowni-
czych w Archiwum Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej (dawne Archiwum WSP), jak i inne dokumenty życia społecznego.

Biografistyka nauczycielska jako perspektywa badawcza

Zasób archiwalny skłania do osadzenia badań w paradygmacie biografistyki nauczycielskiej. To podejście daje bowiem możliwość spojrzenia na życiorysy i dorobek nauczycieli, ukazując tym samym przemiany tożsamości zawodowej i kształtowanie się procesów edukacyjnych. Pozwala jednocześnie dostrzec rolę jednostkowych doświadczeń w budowaniu wspólnoty akademickiej, skoro we współczesnej literaturze przedmiotu wskazywano już na rolę i znaczenie nauczyciela jako organizatora procesu dydaktyczno-wychowawczego². Syl-

- 1 W. Marmon, *Prof. dr Tadeusz Słowikowski (2 VIII 190–16 IV 1993). Pamięci twórcy nowoczesnej dydaktyki historii*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Historyczne”, 17 (1995) z. 167, s. 199–201, najnowsza praca poświęcona biografii uczonego, to rozprawa doktorska K. Paszkiewicz, *Tadeusz Słowikowski (1907–1993) – historyk oświaty i pionier współczesnej dydaktyki*, Kraków 2023 (Repozytorium UKEN).
- 2 B. Śliwowski, *Współczesne teorie i nurty wychowania*, Kraków 2004; E. Sapiak-Drewniak, *Biografie nauczycieli śląskich. Źródła i stan badań*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Pedagogika”, 31 (2016) s. 39.

wetki dydaktyków stanowią więc cenne źródło do badania tożsamości zawodowej nauczycieli, co wpisuje się w postulowane przez Eleonorę Sapiak-Drewniak zainteresowanie problemowymi biografiami pretekstowymi, które przedstawiają losy człowieka w kontekście wybranych problemów epoki, bądź ukazują epokę poprzez biografię jednostkową. Do takich zalicza ona biografie pedagogiczne, za których pośrednictwem prezentowany jest człowiek, jego edukacja, praca i społeczny kontekst życia³. Stanowią one o relacjach zawodowych, tożsamości kulturowej oraz osobistej, kształtowanej w określonym kontekście instytucjonalnym i społecznym. Dlatego życie zawodowe i dorobek naukowy dr Romy Ilnickiej-Miduchowej potraktowane zostały jako źródło wiedzy o przemianach zachodzących w zakresie dydaktyki historii oraz o położeniu zawodowym nauczycielki akademickiej w drugiej połowie XX w.

Wybór tej postaci i analizę jej nauczycielskiej biografii uzasadnia kilka przesłanek⁴. Pierwsza, formalna, to związek Ilnickiej-Miduchowej z moją macierzystą uczelnią i chęć przedstawienia sylwetki naukowczyni (również z uwagi na mniejszą rozpoznawalność dorobku dydaktyczek tego okresu), co wpisuje się w prowadzone przeze mnie badania nad historią kobiet⁵.

Najważniejszym powodem były jednak zainteresowania badawcze Ilnickiej-Miduchowej, koncentrujące się z jednej strony na przemianach oświaty w XVIII wieku, z drugiej zaś na metodyce nauczania historii.

Mając na uwadze zakres materiału archiwalnego i przyjęty paradygmat badań niniejsze opracowanie podzielono na część poświęconą przebiegowi

- 3 T. Kulak, *Uwagi nad biografistyką polską XIX w.*, w: *Stan i perspektywy rozwoju biografistyki polskiej*, red. L. Kuberski, Opole 1998, s. 102; E. Sapiak-Drewniak, *Biografie nauczycieli śląskich*, s. 38.
- 4 Artykuł jest rozszerzoną wersją referatu przedstawionego na XII Konferencji „Edukacja – Kultura – Społeczeństwo. Dydaktyka historii – dzieje i twórcy”, która odbyła się we Wrocławiu w dniach 26–27 września 2024 r.
- 5 Jedną z najnowszych publikacji jest praca Wojciecha Piaska poświęcona Jadwidze Lechickiej: W. Piasek, *Jadwiga Lechicka – kobieta nowa i nowoczesna. Kulturowy porządek i historia płci w historiografii*, Toruń 2022. Zob. też prace poświęcone twórczyniom autorskich metod edukacyjnych, np. R. Kramer, *Maria Montessori. Życie i odkrycia niezwykłej kobiety*, Warszawa 2020; M. Kwella, *Laboratoryjny Plan Daltonowski według Helen Parkhurst*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, 35 (2022) nr 4, s. 7–18, DOI: DOI:10.17951/j.2022.35.4.7-18.

kariery akademickiej, od której rozpoczyna się omówienie sylwetki badaczki, oraz część przeznaczoną do analizy jej dorobku naukowego. W badaniach biograficznych nauczycieli akademickich obok analizy publikacji naukowych, istotne miejsce zajmuje analiza działalności dydaktycznej oraz dorobku dydaktycznego badanej osoby. Poza wydanymi pomocami dydaktycznymi trudno jednak dotrzeć do innych materiałów źródłowych, które pozwoliłyby na pogłębioną ocenę stylu pracy i metod nauczania, ponieważ nie ma dostępu do konspektów zajęć czy innych osobistych notatek badaczki.

Roma Ilnicka-Miduchowa, a właściwie Romana Bronisława Ilnicka, urodziła się 20 maja 1939 r. we Lwowie jako córka Tadeusza i Stanisławy z Winiarskich Ilnickich. Tam spędziła pierwsze lata życia. W 1945 r. wskutek repatriacji przybyła wraz z rodziną (rodzicami, dwoma siostrami i babciami) do Krakowa, gdzie rozpoczęła się jej ścieżka edukacyjna. Najpierw uczęszczała do Szkoły Podstawowej nr 9 (7 klas; 8 klasę skończyła w VIII Liceum Ogólnokształcącym), a następnie do IX Liceum Ogólnokształcącego im. Józefy Joteyko przy ul. Podwale⁶. Po egzaminach maturalnych w 1957 r. starała się o przyjęcie na studia historyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim, lecz wyniki okazały się niewystarczające, wobec czego w sierpniu złożyła dokumenty do Wyższej Szkoły Pedagogicznej. W latach 1957/1958–1960/1961 kontynuowała tam naukę na Wydziale Filologiczno-Historycznym, specjalizując się w zakresie historii. Należy w tym miejscu podkreślić wysiłek ówczesnych studentów i ich rodzin włożony w zapewnienie możliwości kontynuowania nauki na studiach wyższych. Badana dokumentacja zawiera liczne podania o stypendia, dofinansowanie stołówki czy opis trudnych warunków mieszkaniowych w powojennym Krakowie⁷. To wszystko należy mieć na uwadze (brak miejsca nie pozwala tutaj na uszczegółowianie tych kwestii), śledząc jej biografię z tego okresu, ponieważ świadczy to o olbrzymiej determinacji w pozyskiwaniu wiedzy i chęci samorozwoju⁸.

6 Dawne IX Liceum Żeńskie, zob. Fundacja General Elżbiety Zawackiej, Trąbka Maria, sygn. T.3449/WSK, https://kpbc.umk.pl/Content/201513/Trabka_Maria_3449_WSK.pdf, dostęp: 2.07.2026.

7 J. Jarowiecki, *Szkolnictwo wyższe w Krakowie w latach 1945–1950*, Kraków 1970; A. Chłosta-Sikorska, *Kraków i jego mieszkańcy 1945–1947*, Kraków 2016, też, *Odbudowa edukacji w Krakowie po II wojnie światowej. Wprowadzenie do zagadnienia*, w: *Miasto w Europie Środkowo-Wschodniej. Procesy modernizacyjne*, red. K. Karolczak, P. Kował, K. Muś, Kraków 2016, s. 314–333.

8 Archiwum Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej (AUKEN), sygn. FH 61/h/57/61, b.p.

Pracę magisterską Ilnicka przygotowała z zakresu mediewistyki („Działalność gospodarcza Jana Łaskiego”) pod kierunkiem prof. Józefa Garbacika, którą obroniła 29 czerwca 1961 r. z wynikiem bardzo dobrym⁹. Jeszcze przed obroną starała się podjąć pracę w szkole. Z 15 marca 1961 r. pochodzi bowiem rekomendacja od kierownika katedry, w której zaznacza się, że praca w szkolnictwie sprzyjałaby dalszym planom studentki związanym ze specjalizacją w zakresie dydaktyki historii w Katedrze Metodyki. Pracy tej nie udało się jej podjąć od razu, skoro jeszcze w kwietniu pobierała stypendium, z którego zrezygnowała inna, już pracująca, studentka¹⁰. Ostatecznie w kwietniu 1961 r. podjęła zatrudnienie na stanowisku asystenta w Katedrze Metodyki Nauczania Historii kierowanej wówczas przez doc. dr Tadeusza Słowikowskiego (1907–1993). W prężnym zespole dydaktyków historii ukształtowały się i rozwinęły zainteresowania Ilnickiej w obrębie metodyki nauczania historii. Pośród zainteresowań naukowych badaczki należy wyróżnić przede wszystkim rozważania nad historią jako nauką oraz jako przedmiotem nauczania w nowożytności. Osobnym polem jej dociekań stały się nowoczesne, współczesne metody nauczania tego przedmiotu. Skupiła więc swoją uwagę zarówno na istocie pracy ucznia szkoły podstawowej z podręcznikiem, jak i na pracy nauczyciela.

W pierwszym roku pracy Ilnicka-Miduchowa odbyła praktykę szkolną, którą realizowała od 9 listopada 1961 r. do 30 kwietnia 1962 r. w swoim macierzystym IX Liceum Ogólnokształcącym. Przeprowadziła wówczas 71 lekcji, zaopiniowanych przez opiekuna praktyki oraz dyrektora szkoły. Z dokumentu wiadomo, że owe lekcje zostały „dokładnie omówione i przeanalizowane”, co stanowi zarazem istotną wiadomość o ówczesnej specyfice przygotowania do zawodu dydaktyka historii i nauczyciela akademickiego. Prowadząca z kolei:

[...] przygotowana była zawsze solidnie pod względem merytorycznym i metodycznym. Wykazała duże zainteresowanie przedmiotem, dobre przygotowanie do zawodu, dużą innowację pedagogiczną¹¹.

9 AUKEN, Akta studenckie, sygn. 7/61; AUKEN, sygn. DHP/212, s. 3.

10 AUKEN, sygn. FH 61/h/57/61, b.p., passim.

11 AUKEN, Zespół Akt Pracowniczych Osobowych (dalej ZAPO), sygn. FH 61/h/57/61/86, Opinia opiekuna praktyki mgr Władysława Trąbka, Kraków, 19 czerwca 1962, s. 11; Na temat nauczycielki: Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej, Trąbka Maria, sygn. T:3449/WSK.

Dzięki drugiej części opinii możemy pośrednio poznać styl pracy i osobowość nauczycielki, a mianowicie:

Lekcje prowadziła z dużym zaangażowaniem, a jednocześnie swobodnie, inteligentnie, umiała nawiązać kontakt z młodzieżą, utrzymując przy tym należytą karność i dyscyplinę¹².

Przywołany fragment świadczy o wysokiej kulturze pedagogicznej i kompetencjach interpersonalnych, dzięki którym mgr Ilnicka godziła postawę otwartości wobec uczniów ze stawianiem właściwych granic. Ostatnia fraza opinii potwierdza więc nadrzędność dyscypliny i kontroli jako składowych autorytetu nauczycielskiego oczekiwanego w Polsce Ludowej¹³. Ta opinia sformułowana na początku drogi zawodowej dydaktyczki, ukazuje jej ugruntowaną już wtedy zawodową tożsamość wynikającą z dojrzałości emocjonalnej i spójności między postawą osobistą a stylem pracy. Tę postawę będzie podtrzymywała w swojej dalszej pracy. Podkreślono także wyjątkową zdolność dr Ilnickiej-Miduchowej do nawiązywania kontaktów z młodzieżą akademicką, dzięki której „w pełni realizuje zasadę partnerstwa akademickiego”¹⁴.

W latach sześćdziesiątych XX w. otrzymywała kolejne przedłużenia umów zatrudnienia i awanse. W swojej katedrze, prócz wzorowo wykonywanych obowiązków dydaktycznych i badawczych, Ilnicka-Miduchowa odpowiadała za protokolowanie zebrań katedralnych oraz prowadzenie korespondencji. W lutym 1964 r. została powołana na stanowisko starszego asystenta na okres trzech lat, tzn. do 31 stycznia 1967 r. Kontrakt ten przedłużono w kwietniu 1967 r. na kolejne trzy lata. W tym czasie Ilnicka-Miduchowa pracowała przede wszystkim nad

12 AUKEN, Zespół Akt Pracowniczych Osobowych (dalej ZAPO), sygn. FH 61/h/57/61/86, s. 11.

13 B. Wagner, *Strategia wychowawcza w PRL*, Warszawa 2016; J. Król, *Autorytet nauczycielski w dobie PRL – założenia i rzeczywistość*, w: *Wychowawca, Nauczyciel, Mistrz. O potrzebie mądrości, autorytetu i cnoty*, red. B. Jędrzychowska, Wrocław 2017, s. 133–143; M. Cichosz, *Kształtowanie polskiego systemu oświaty (lata 1960–1973) w kontekście założeń realnego socjalizmu*, „Polska Myśl Pedagogiczna”, 6 (2020) s. 95–112, DOI: 10.4467/24504564PMP.20.006.12240.

14 AUKEN, ZAPO, sygn. FH 61/h/57/61/86, Arkusz Działalności Nauczyciela Akademickiego z 26 kwietnia 1980, s. 85.

dysertacją doktorską przygotowywaną pod kierunkiem prof. Tadeusza Słowikowskiego. Przewód rozprawy pod nazwą „Nauczanie historii w szkołach wydziałowych i podwydziałowych w Koronie w dobie Komisji Edukacji Narodowej” został otwarty 7 kwietnia 1964 r.¹⁵ W przygotowanym studium doktora przedstawiała poglądy na rolę przedmiotu historia w kształceniu młodego pokolenia oraz wskazała przemiany, które na tym polu dokonały się w drugiej połowie XVIII w. Rozważania oparła na zróżnicowanym materiale źródłowym, korzystając z podręczników, piśmiennictwa i z dokumentacji wizytatorów szkolnych. Tym samym scharakteryzowała niezwykle istotny okres w rozwoju myśli dydaktyki historycznej, prezentując mozolne kształtowanie się nowatorskich programów nauczania w szkołach średnich. Podjęła też skuteczną próbę określenia realizacji tych założeń, badając sprawozdania wizytacyjne.

Praca doktorska została obroniona przez Ilnicką-Miduchową 18 maja 1970 r. Recenzentami rozprawy byli prof. Kamilla Mrozowska (1917–2002) z Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz doc. dr Zbigniew Tabaka (zm. 2016) z Wyższej Szkoły Pedagogicznej¹⁶. W obu recenzjach dysertację oceniono bardzo dobrze: prof. dr Mrozowska podkreśliła wagę wykorzystanych materiałów źródłowych i przyjętą koncepcję pracy, zwłaszcza dobór materiału i metody opisu. Wskazała np. na istotne rozdzielenie omówienia podręczników powstałych przed i po zawiązaniu się Towarzystwa Książ Elementarnych. Pośród uwag krytycznych prof. Mrozowska poddała pod rozwagę potrzebę rozszerzenia analizy sylwetek członków Towarzystwa podręczników, którzy zmieniali się na przełomie kilkudziesięciu lat, co w pracy nie zostało precyzyjnie oznaczone. Zwróciła też uwagę na brak głębszej analizy programu kształcenia seminarium dla kandydatów do stanu akademickiego¹⁷.

Drugi z recenzentów docenił przejrzysty układ pracy, biegłą znajomość zagadnień praktycznych i teoretycznych z zakresu dydaktyki. Umożliwiło to doktorantce sprawne zebranie i usystematyzowanie poglądów na nauczanie historii i ukazanie roli tego przedmiotu w procesie dydaktycznym szkół

15 AUKEN, Akta Przewodu Doktorskiego (dalej APD), sygn. DHP/212, s. 1–2.

16 AUKEN, APD, sygn. DHP/212, s. 53, Obrona odbyła się w dawnej siedzibie WSP przy ul. Straszewskiego 22, pok. 21 o godz. 11.00, o czym zawiadamiano publicznie poprzez ogłoszenie prasowe „Dziennik Polski”, nr 111, 12 V 1970, s. 5.

17 AUKEN, APD, sygn. DHP/212, Recenzja z 6 maja 1970, s. 33–41.

średnich. Wśród uwag krytycznych doc. Tabaki znalazły się wskazania dotyczące rozszerzenia tła społeczno-politycznego i jego wpływu na działalność Komisji Edukacji Narodowej oraz, podobnie jak poprzednio, sugestia co do kwestii ukazania ewolucji takiego myślenia o nauczaniu, jakie wówczas się dokonywało¹⁸. Tych zagadnień Ilnicka-Miduchowa niestety nie rozszerzyła nawet w dalszej działalności naukowej, jako że praca doktorska nie została opublikowana. Częściowe wyniki tych badań były jednak prezentowane w artykułach naukowych, o czym jeszcze będzie mowa.

Zwieńczeniem całego przedsięwzięcia było nadanie Ilnickiej-Miduchowej stopnia doktora nauk humanistycznych na mocy uchwały z dnia 10 czerwca 1970 r., co umożliwiło objęcie przez nią stanowiska adiunkta w lipcu 1970 r. – w przekształconej już jednostce – w Katedrze Dydaktyki Historii, działającej nadal przy Wydziale Filologiczno-Historycznym. Zgłaszając zatrudnienie Ilnickiej-Miduchowej na tym stanowisku, argumentowano, że:

[...] jest bardzo cennym pracownikiem naukowo-dydaktycznym i zasługuje na awansowanie na stanowisko adiunkta¹⁹.

W latach siedemdziesiątych minionego wieku naukowczyni rozpoczęła, pod kierunkiem prof. Słowikowskiego, pracę nad rozprawą habilitacyjną, poświęconą nowoczesnym metodom i efektywności metod aktywizujących ucznia podczas pracy z tekstem podręcznika historii w szkole podstawowej. Temat zaplanowanej rozprawy brzmiał: „Recepcja treści podręcznika do nauczania historii na klasę V w oparciu o tradycyjny i aktywizujący ucznia model pracy”. Praca opierała się na badaniach dotyczących nauczania historii w klasie V i eksperymencie naukowym, który Ilnicka-Miduchowa prowadziła we współpracy z Sekcją Historii drezdeńskiego Pädagogische Hochschule. W projekcie miała więc okazję wykorzystać swoją znajomość języka niemieckiego i rosyjskiego. W kwietniu 1974 r. prof. Słowikowski, opiniując pracę badaczką, stwierdził, że praca jest pionierska i zostały opracowane ramy metodologiczne oraz

18 AUKEN, APD, sygn. DHP/212, Recenzja z 5 maja 1970, s. 21–29.

19 AUKEN, ZAPO, b.s., s. 47.

teoretyczne zaś trzy lata później, iż „rozprawa jest poważanie zaawansowana”²⁰, a dr Roma Ilnicka-Miduchowa należy do wzorowych pracowników, wywiązując się zarówno z obowiązków badawczych, jak i dydaktyczno-organizacyjnych. W podobnym tonie sporządzona została kolejna opinia, pochodząca z maja 1977 r., w której sylwetkę badaczki scharakteryzowano następująco:

[...] bardzo pracowita, bardzo dokładna i solidna oddana jest w pełni zarówno w badaniach i poszukiwaniach naukowych jak też i w pracy dydaktycznej. Za swą wyjątkową pracę dydaktyczną uzyskała nagrodę Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Bardzo chętnie pomaga młodzieży, która szuka u niej często pomocy zwłaszcza w czasie opracowania prac magisterskich, toteż zdobywa sobie sympatię i szacunek²¹.

Warto również zwrócić uwagę na inny aspekt pracy dr Ilnickiej-Miduchowej, skoro pod jej kuratelą powstało kilkadziesiąt prac dyplomowych z zakresu dydaktyki historii. Uczestnicy seminariów podejmowali tematy poświęcone istocie środków dydaktycznych na lekcjach historii, czasopismom historycznym w nauczaniu historii czy sprawom przygotowania nauczycieli do prowadzenia lekcji historii²². Przez wiele lat pełniła także funkcję opiekunki roczników oraz organizatorki programowych praktyk dydaktycznych. To właśnie ta ostatnia rola stała się podstawą do uzyskania poparcia w staraniach o przyłącze telefoniczne – „ze względu na charakter pracy, który wymaga stałego kontaktu ze studentami studium dziennego oraz studium dla pracujących”

20 AUKEN, ZAPO, sygn. FH 61/h/57/61/86, Opinia kwalifikacyjna z 22 kwietnia 1974, tamże, s. 69; Opinia z 11 maja 1977 o pracy naukowej adiunkta dr Romy Ilnickiej-Miduchowej przy zakładzie dydaktyki historii i wychowania obywatelskiego instytutu historii WSP w Krakowie, s. 81.

21 AUKEN, ZAPO, sygn. FH 61/h/57/61/86, s. 81, Opinia z 11 maja 1977, o pracy naukowej adiunkta dr Romy Ilnickiej-Miduchowej przy zakładzie dydaktyki historii i wychowania obywatelskiego instytutu historii WSP w Krakowie,

22 A. Kulczykowska-Ślusarczyk, A. Nowarski, *Bibliografia prac dyplomowych, magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych z dydaktyki historii w WSP w Krakowie w latach 1959–1985*, „Roczniki Naukowo-Dydaktyczne. Prace Historyczne”, 11 (1986) z. 107, *Materiały do dziejów dydaktyki historii*, cz. 3, s. 466–471.

²³. Kwestię tę uzasadniono również koniecznością stałego kontaktu ze szkołami oraz bieżącego nadzoru hospitacyjnego – „konieczne jest porozumiewanie się z dyrektorami szkół celem przekonsultowania prowadzonych hospitacji”²⁴. Jest to znamieny szczegół, który dobrze oddaje zarówno trud ówczesnej pracy organizacyjnej, jak i realia życia codziennego tamtego okresu, w którym dostęp do telefonu był rezultatem wieloetapowych zabiegów, instytucjonalnego wsparcia oraz splotu sprzyjających okoliczności.

Jedna z kolejnych opinii sporządzonych przez prof. Słowikowskiego potwierdzała, że habilitantka ukończyła opracowywanie części teoretycznej i metodologicznej podstawy badań prowadzonych w szkole laboratoryjnej. Opracowania wymagały jednak same wyniki, pozyskane z eksperymentu badawczego, w związku z czym – i z uwagi na staranność badawczą oraz sumienność naukowcy – prof. Słowikowski wyrażał przekonanie, że „praca ta zostanie ukończona ze spodziewanym efektem, ukończenie jej przewidziane jest na 1980 r.”. Niestety, ten plan się nie powiódł. W następnych latach nie zanotowano wzmianek na temat rozprawy habilitacyjnej badaczki. W opinii sporządzonej w czerwcu 1980 r. znajduje się, podobnie jak wcześniej, świetna ocena wyników pracy dydaktycznej i wykładowczej dr Ilnickiej-Miduchowej jako wzorowego nauczyciela akademickiego²⁵. Nie ma natomiast w dokumentacji pracowniczej żadnych dalszych sprawozdań i szerszych informacji o podjętym projekcie habilitacyjnym. Zbiegła się z tym wystawiona w maju 1982 r., przy okazji kolejnej weryfikacji pracownika, mało entuzjastyczna opinia egzekutywy PZPR załączona jako ocena działalności społeczno-politycznej z konkluzją: „nie wykazała większej aktywności w działalności społeczno-politycznej”²⁶. Wymienione zostały jednak dotychczasowe obowiązki badaczki, które w poprzednich ocenach, uznane były za wystarczające, a nawet wzorowe i wysoko oceniane, ale

23 AUKEN, ZAPO, sygn. FH 61/h/57/61/86, s. 121, 175, Opinia zawierająca poparcie rektoru WSP z 21 listopada 1966.

24 Tamże.

25 AUKEN, ZAPO, sygn. FH 61/h/57/61, Arkusz Działalności Nauczyciela Akademickiego z 26 kwietnia 1980, s. 85.

26 Tamże, Ocena działalności społeczno-politycznej i uwagi egzekutywy PZPR z 13 maja 1982, s. 103.

w bieżącej opinii już niewypukłone²⁷. Warto jedynie odnotować, że w poprzednich latach, tj. od 1972 do 1981 r., I sekretarzem Komitetu Uczelnianego PZPR i autorem opinii pracowniczych był mgr Kazimierz Augustynek (1938–2025), również dydaktyk historii. Okoliczność ta mogła mieć znaczenie dla sposobu formułowania opinii pracowniczych, choć nie pozwalała na wyciąganie jednoznacznych wniosków co do treści.²⁸

Nie można wykluczyć, że sytuacja ta miała, pewne znaczenie dla pracy Ilnickiej-Miduchowej nad projektem habilitacyjnym, zwłaszcza że pozostawała ona niezależna organizacyjnie²⁹. Na tempoe pracy naukowej mogły również oddziaływać okoliczności rodzinne. W maju 1983 r. przyszło na świat jej czwarte dziecko i w związku z tym Ilnicka-Miduchowa po urlopie macierzyńskim (6 maja – 8 września 1983 r.) zwróciła się z prośbą o udzielenie zaległego urlopu wypoczynkowego oraz urlopu wychowawczego na okres dwóch lat, tj. do października 1985 r. Pismo zostało zaopiniowane pozytywnie, z adnotacją, że „Kolegium Instytutu gorąco popiera starania [...] o urlop na wychowanie dziecka”³⁰. Następnie w marcu 1985 r. Ilnicka-Miduchowa złożyła w tej sprawie kolejne podanie, przedłużając urlop wychowawczy do 30 września 1986 r. ze względu na opiekę nad najmłodszym dzieckiem. Natomiast rok później, w kwietniu 1986 r., podjęła decyzję o rezygnacji z pracy w Katedrze Dydaktyki Instytutu Historii WSP w Krakowie z dniem 1 października 1986 r., powołując się na sytuację rodzinną, iż „zmuszają mnie do tego kroku warunki rodzinne”³¹. Fakt ten

27 AUKEN, ZAPO, sygn. FH 61/h/57/61, Arkusz Działalności Nauczyciela Akademickiego: Ocena działalności społeczno-politycznej i uwagi egzekutywy POP PZPR z 9 czerwca 1980, s. 85, 103.

28 Kazimierz Augustynek, Katalog kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL, Biuletyn Informacji Publicznej IPN, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/91059>, dostęp: 3.07.2025.

29 AUKEN, ZAPO, sygn. FH 61/h/57/61, Arkusz Działalności Nauczyciela Akademickiego, punkt: przynależność organizacyjna, s. 85; natomiast w dokumentach aplikacyjnych na studiach widnieje informacja o przynależności do PCK-LPŻ (ojciec Ilnickiej był pracownikiem umysłowym w biurze PCK), w późniejszym zaś czasie, podczas obrony doktoratu, była członkinią ZNP i PTH; APD, AUKEN, sygn. DHP/212, s. 69.

30 AUKEN, ZAPO, sygn. FH 61/h/57/61/86, s. 133, 135.

31 AUKEN, ZAPO, sygn. FH 61/h/57/61/86, Podanie Romy Ilnickiej-Miduchowej do rektora, Kraków, 16 kwietnia 1986, s. 151.

być może przeważał w podjęciu decyzji, choć warto zauważyć, że badaczka już wcześniej znakomicie łączyła obowiązki naukowe i rodzinne, mając za sobą trzy przerwy w pracy zawodowej spowodowane urlopami macierzyńskimi. Podczas jednego z nich, jak wynika z korespondencji prowadzonej z prof. Słowikowskim, pozostawała aktywnie związana z życiem zawodowym. Przebywając na urlopie macierzyńskim po narodzinach starszej córki, pisała do przełożonego o rozwoju dziecka, a jednocześnie podkreślała, że zamierza jak najszybciej wrócić do pracy na uczelni. Już w tym okresie odwiedzała uczelnię i uczestniczyła w życiu dydaktycznym. Jak pisała: „poprawiam w domu prace seminarzystom – 2 miesiące i wrócę do pracy”³².

Podążanie za przyjętą metodologią badań biograficznych skłania do uznania tego momentu w biografii Ilnickiej-Miduchowej za moment krytyczny (*critical moment*), który zgodnie z teorią Ivora F. Goodsona bywa kluczem do zrozumienia zmian w tożsamości i decyzjach nauczycieli, co ujawnia się dzięki badaniom ich biografii³³. Za moment krytyczny należałoby tu uznać zawieszenie działalności naukowej. Tę decyzję można powiązać zarówno z jej potencjalnie utrudnioną sytuacją zawodową wynikającą z nieprzychylniej oceny pracowniczego egzekutywy, jak i z sytuacji rodzinnej. W pierwszym przypadku ujawnia się kontekst społeczno-historyczny, w którym rozpoczynała ona edukację i pracę naukowo-dydaktyczną. Przypadł on na trudny okres lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX w., kiedy system oświaty dopiero wychodził z intensywnej ideologizacji lat powojennych³⁴. Późniejszy brak obywatelskiego zaangażowania Ilnickiej-Miduchowej wciąż mógł realnie zaważyć na jej awansie zawodo-

32 R. Ilnicka-Miduch do T. Słowikowskiego, kwiecień, br. (1976), ze zbioru korespondencji udostępnionej przez dr K. Paszkiewicz.

33 I. F. Goodson, *Studying Teachers' Lives. An Emergent Field of Inquiry*, w: *Handbook of Research on Teaching*. Edited by Ivor F. Goodson. London 1992, s. 1–17; tenże, *Investigating the Teacher's Life and Work*, Sense Publishers 2008, s. 1–16.

34 R. Grzybowski, *Wyższe szkoły pedagogiczne w Polsce w latach 1946–1956*, Gdańsk 2000; W. Chmielewski, *Edukacja nauczycieli po II wojnie światowej*, Warszawa 2007; E. Mach, *Rozwój i transformacja polskiego szkolnictwa po II wojnie światowej*, w: *Polska XX wieku*, red. W. Kozub-Ciembroniewicz, B. Szlachta, Kraków 2010, s. 219–250; M. Rozmarynowski, *Szkoła polska z lat ofensywy ideologicznej w oświacie (1948–1956) w świetle wspomnień nauczycieli*, „Biuletyn Historii Wychowania”, 46 (2022) s. 83–98, DOI: 10.14746/bhw.2022.46.6.

wym. W kontekście społecznym mieści się również sytuacja rodzinna. Zwrócić tu należy uwagę na stosunkowo słabą wówczas opiekę systemową nad matką i dzieckiem, jak chociażby krótki 16–18 tygodniowy urlop macierzyński i fakt, że ówczesne szerokie równouprawnienie w przepisach prawa nie musiało iść w parze z rzeczywistą równością kobiet i mężczyzn w różnych obszarach życia społecznego i zawodowego³⁵. Kobiety wówczas w przypadku karier naukowych podejmowały działania w przestrzeni zdominowanej przez męskie wzorce kariery akademickiej, charakteryzowane jako stabilne. Tym trudniejsze było więc planowanie kariery wedle wzorca stabilnego przy uwzględnieniu życia rodzinnego³⁶. Stąd wyróżnia się poza wzorcami wspólnymi dla obu płci, wyłącznie wzorce żeńskie, tzw. kariery dwutorowe bądź przerywane³⁷. Nie można zatem wykluczyć, że przerwana trajektoria zawodowa Ilnickiej-Miduchowej była następstwem przystosowania się do realiów społeczno-kulturowych przez wyjście z dwutorowego modelu kariery. Wnioskowanie to umacnia fakt, że nigdy później nie podjęła ona już pracy zawodowej.

- 35 J. Wiesler, *Dziecko w PRL-u: trzy dekady polityki opieki nad dzieckiem w PRL-u (lata 60., 70. i 80. XX wieku): Towarzystwo Przyjaciół Dzieci jako organizator pomocy dzieciom w państwie demokracji ludowej*, Poznań 2020.
- 36 Prześledzenie biografii naukowczyń tego czasu w szerszej perspektywie pozwoliłoby na określenie rzeczywistego stanu zatrudnienia kobiet w obszarze akademickim i ich trajektorii zawodowych, np. w drugiej połowie XX w. grono uczonych, tworzących podwaliny krakowskiej psychiatrii i psychologii, stanowiły licznie zatrudnione tam badaczki (zarówno asystentki, jak i profesor), na czele z prof. Marią Einhorn-Susulowską, twórczynią krakowskiej szkoły psychologii klinicznej czy prof. Marią Orwid i in.; J. K. Gierowski, A. Szymusik, *Maria Einhorn-Susulowska – twórczyni polskiej psychologii klinicznej*, <https://p-ntzp.com/files/11Gierowski-p.pdf>, dostęp: 2.07.2024; *Sylwetka prof. Marii Orwid*, <https://kfrp.pl/maria-orwid/>, dostęp: 2.07.2024.
- 37 W odwołaniu do wzorców kariery zawodowej mężczyzn i kobiet opracowanym przez teoretyka kariery Donalda E. Supera. Super jako jeden z pierwszych włączył do analizy badanie rozwoju zawodowego kobiet. Czynniki różnicujące przebieg karier obu płci są zatem uwarunkowania kulturowe, socjalizacyjne oraz rozbieżności wynikające z rodzaju pełnionych ról społecznych (L. Myszk-Strychalska, *Typy, wzory i modele karier w przestrzeni elastycznego rynku pracy*, „Problemy Profesjologii”, 1 [2018] s. 90–91). Z kolei Anna Gromkowska-Melosik podkreśla w swoich badaniach, że kobiety funkcjonujące w świecie nauki przez długi czas doświadczały wykluczenia strukturalnego i kulturowego, czego wyrazem był ograniczony dostęp do awansów i uwidocznienie dorobku naukowego; A. Gromkowska-Melosik, *Edukacja i (nie)równość społeczna kobiet. Studium dynamiki dostępu*, Kraków 2011.

Kończąc omawianie przebiegu zatrudnienia Ilnickiej-Miduchowej w WSP, należy dodać, że za swoją działalność naukowo-dydaktyczną była kilkakrotnie nagradzana. W 1969 r. otrzymała odznaczenie resortowe, czyli zespołową nagrodę ministra III stopnia, następnie w 1975 r. indywidualną nagrodę III stopnia, a w 1982 r. – złoty Krzyż Zasługi.

Główne zainteresowania naukowo-badawcze

Spuścizna naukowa dr Romy Ilnickiej-Miduchowej to przede wszystkim artykuły poświęcone historioznawstwu i analizie paradygmatów badawczych w odniesieniu do XVIII w. Interesowała się szczególnie reformą szkolnictwa i ówczesnymi poglądami na praktyczne zastosowanie historii jako narzędzia edukacji. Na połowę XVIII w. przypadł przewrót umysłowy i wzmożony rozwój zainteresowania historią jako dyscypliną nauki, w tym funkcjami edukacyjnymi. Rozwijał się dyskurs nad znaczeniem historii i jej potencjału jako narzędzia krzewiącego polską kulturę i patriotyzm w trudnych czasach zaborów. Ilnicka-Miduchowa badała te zmiany, pochylając się przede wszystkim nad sylwetkami Stanisława Staszica oraz Stanisława Konarskiego, analizując ich poglądy na nauczanie historii. Jeszcze przed obroną ukazały się publikacje poświęcone dwóm ważnym postaciom związanym z ówczesnymi przemianami w podejściu do edukacji historycznej, a mianowicie przywołanym Staszycowi i Konarskiemu. Autorka przeanalizowała uwagi Konarskiego dotyczące nauczania w kontekście różnych etapów poznawczych. Koncentrowała się zarazem na wpływie zagadnień i treści historycznych na metody pracy nauczyciela i szerzej – na całe szkolnictwo pijarskie. Ukazując sylwetkę Staszica jako mentora nauczania historii, wykazała jego znaczący wpływ na różne dziedziny nauki, w tym na oryginalność wypowiedzi poświęconych historii. Jako dydaktyczka historii uwypukliła stanowisko Staszica, w którym podkreślała związki między historią jako nauką a historią jako przedmiotem nauczania. Z tego powodu przywoływała jego refleksje odnośnie do miejsca historii w organizacji szkolnictwa oraz roli tego przedmiotu w kształceniu kobiet, co na owe czasy było (jak odnotowała) „prawie wyjątkowe”³⁸. Takie podejście umożliwiało połą-

38 R. Ilnicka-Miduchowa, *Poglądy Stanisława Staszica na nauczanie historii*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Historyczne”, 20 (1965) s. 91.

czenie wątków historiograficznych i refleksji pedagogicznej pozostającej w polu jej dociekań. Interesujący badaczkę okres dziejów to również czas, w którym dostrzeżono wartość historii w wychowaniu i rolę nauczyciela. Warto podkreślić, że w dobie Komisji Edukacji Narodowej nie tylko historia dziejów politycznych weszła do programu nauczania, ale też poszerzono jej treść poznawczą o aspekty kulturowe i społeczne. Dzięki temu, że historia stała się przedmiotem szkolnym, dynamicznie rozwijała się ówczesna myśl dydaktyczna. Ilnicka-Miduchowa zauważyła, że miało to wpływ na kreowanie swoistego dydaktyzmu w nauczaniu historii, co stało się cechą charakterystyczną tych czasów. Poszukiwano wtedy nowych metod nauczania, nowych sposobów opracowania podręczników, podziału materiału i środków metodycznych. Badania nad tymi kwestiami były więc zbieżne z jej osobistymi zainteresowaniami nad metodyką pracy z podręcznikiem w szkole.

Po obronie doktoratu Ilnicka-Miduchowa opublikowała skrócone wyniki badań dotyczące zarówno podręczników do nauczania w czasach Komisji Edukacji Narodowej, jak i analizy roli nauczyciela szkoły średniej doby KEN. Skoncentrowała zarazem uwagę na historii polskiej myśli dydaktyczno-historycznej. W swoim artykule zreferowała także poglądy na edukację historyczną przekazane przez króla Stanisława Leszczyńskiego oraz ponownie pochyliła się nad piśmiennictwem Stanisława Konarskiego³⁹. Warto dodać, że analizując dawne zalecenia edukacyjne, starała się ukazać walory dorobku myśli osiemnastowiecznych dydaktyków, by w wybranych przypadkach zaprezentować jej aktualność i możliwości czerpania z nich inspiracji.

Publikacje Ilnickiej-Miduchowej są przykładem historyczno-metodycznych studiów, w których można zauważyć chęć rozpoznania metod nauczania historii na przestrzeni dziejów i kontestowania ich w odniesieniu do współczesnej metodyki nauczania. W obszarze tego ostatniego zagadnienia warto podkreślić wkład Ilnickiej-Miduchowej w propagowanie technik aktywizujących uczniów i kształtujących samodzielność uczenia się, które były postulowane w zespole

39 R. Ilnicka-Miduchowa, *Polska myśl historyczno-dydaktyczna w przededniu reformy Komisji Edukacji Narodowej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Historyczne”, 59 (1977) s. 144–145.

metodyków działających pod kierunkiem prof. Słowikowskiego⁴⁰. Jako dydaktyczka opracowała model metody pracy z podręcznikiem, który testowała we współpracy ze Szkołą Podstawową nr 35 im. Króla Jana III Sobieskiego w Krakowie, w dwóch klasach piątych – testowej, liczącej 31 uczniów, i kontrolnej⁴¹. Nawiązując do istniejących wtedy trendów, położono w nim nacisk na systematyzację i interpretację materiału. Wskazywano także czynności sprzyjające szybkości i trwałości zapamiętywania oraz uczono aktywnego przypominania treści z dbałością o przerwy podczas nauki. Główna modyfikacja Illickiej-Miduchowej polegała na wprowadzeniu symbolicznej i słownej selekcji wiadomości podręcznikowych. Założono, że po pierwszym czytaniu, uczeń powróci do treści, komentując je na marginesie symbolami adekwatnymi do wewnętrznej struktury merytorycznej tekstu⁴². Wdrożenie tego systemu pracy rozpoczynało się od pierwszej lekcji historii i było weryfikowane sześciokrotnie w odstępach miesięcznych, począwszy od listopada, kiedy uczniów zapoznawano z nowym trybem pracy, a kończono w maju. W tym czasie wskaźnik procentu efektywności modelu metody wzrósł z 48% do 82,5%. Testowanie wykazało szybkie opanowanie oznaczeń, sprawne zaś posługiwanie się nim określono jako proces długotrwały i wymagający konsekwencji.

40 T. Słowikowski, *Problem samodzielności ucznia w uczeniu się historii*, w: *Z zagadnień dydaktyki historii*, red. Z. Szelaąg, Kraków 1977, s. 47–67; T. Słowikowski, *Na marginesie artykułu... analiza i synteza w nauczaniu historii*, „Dydaktyka Historii w Szkole”, 1 (1982) s. 7–17.

41 R. Illicka-Miduchowa, *Praca z tekstem podręcznika historii w klasie V w oparciu o aktywizujący ucznia model pracy*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Historyczne”, 9 (1981) z. 76, s. 143–152.

42 Do dyspozycji przedstawiono 9 znaków oznaczających kolejno:

! ważna treść, główna myśl

4+ składniki, element głównej myśli

~ związki między faktami

O przyczyna

Ø skutek

Δ opis

≠ pojęcie

⊥ ciekawostka

V treść znana

Model przyniósł wyniki o wiele bardziej zadawalające, aniżeli praca w systemie tradycyjnym, która odbywała się w klasie kontrolnej (w eksperymencie z założenia wytypowanej jako klasa uchodząca za zdolniejszą). Pozytywne rezultaty przyniosły również obserwacje lekcji, które ujawniły „duże zainteresowanie i ożywienie uczniów”⁴³ wzmiankowanym trybem pracy. Dość szczególnie przywołanie eksperymentu testowanego przez dydaktyczkę wydało się niezbędne, by zwrócić uwagę na innowacyjność i aktualność propozycji oznaczania treści podręcznika za pomocą symboli. Obecnie każde z wydawnictw szkolnych stosuje od lat własny system podziału tekstu wraz z oznakowaniem symbolami i uwagami na marginesie już na etapie wydawniczym, co sprzyja selekcji materiału, samodzielnemu uczeniu się oraz podnosi wizualną atrakcyjność podręcznika.

Warto podkreślić, że metoda testowana przez Ilnicką-Miduchową dawała uczniom narzędzie do dalszego, indywidualnego i kreatywnego działania, ponieważ promowała proces uczenia się, uczyła techniki notowania, a więc to, do czego ówczesny uczeń nie mógł samodzielnie dotrzeć poza środowiskiem szkoły. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na silne współcześnie trendy kształtowane w social mediach – związane z organizacją procesu uczenia się i rozwojem skutecznych technik notowania – oznaczane jako #studygram, lub prezentujące techniki czytania literatury – #bookstagram, czy zwykłej organizacji – system Bullet Journal⁴⁴. Wszystkie opierają się na systemie określonych

43 R. Ilnicka-Miduchowa, *Praca z tekstem podręcznika historii w klasie v*, s. 150.

44 Popularność kont w social mediach z tego obszaru mierzona jest ich liczbą, liczbą obserwatorów (i stopniem ich zaangażowania), mimo że wszystkie są oparte na bliźniaczym schemacie, to trend narasta. Zjawisko studygram stało się już przedmiotem analizy badaczy z obszaru edukacji i psychologii; C. M. Lussier, A. S. Ditta, A. C. Speer, *The Potential Power of „Studygram”: Concrete Visual Representations May Increase Student Motivation, Engagement, and Enjoyment of Routine Course Assignments*, „Psychology in the Schools”, 60 (2023) nr 12, s. 4841–4856, DOI: 10.1002/pits.22936; A. Widita, Y. Ayu Kusumawati, F. M. Gasa, *A New Insight into the Youth's Way of Personal Branding Through Studygram*, „Jurnal Pustaka Komunikasi”, 5 (2022) nr 2, s. 294–304, DOI: 10.32509/pustakom.v5i2.2131; P. Baisden, M. Pope, *StudyGram: Meeting Students Where They Are*, „Journal of Nursing Education”, 59 (2020) nr 6, s. 358–358, DOI: 10.3928/01484834-20200520-13.

znaków według których porządkowana jest treść⁴⁵. Dostrzec zatem można spójność między umiejętnym stosowaniem techniki oznaczania i notowania zaproponowanej w wersji uproszczonej przez Ilnicką-Miduchową a kierunkiem, w którym ostatecznie rozwinęło się notowanie za pomocą znaków i rysunków – mapy myśli, notatki wizualne, cyfrowe i wreszcie dokumentowanie procesu notacji uwidoczniane w trendzie studygram. Narzędzie, które zaproponowała Ilnicka-Miduchowa na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych osiemdziesiątych XX w. jawi się więc jako bardzo atrakcyjne i innowacyjne.

Jakkolwiek dorobek Ilnickiej-Miduchowej może uchodzić za skromny w obecnym systemie parametryzacyjnym, to należy jednak podkreślić, że prace te poprzez tematykę i kompleksowość nadal są obecne w obiegu naukowym⁴⁶.

Roma Ilnicka-Miduchowa i jej rodzina do dziś są związani z Krakowem. Z tego względu w niniejszym opracowaniu życie prywatne przedstawiono jedynie w takim zakresie, w jakim pozostaje ono istotne dla rekonstrukcji jej biografii i działalności naukowo-dydaktycznej.

Warto jednak zasygnalizować te jego aspekty, które dopełniają obraz bohaterki i pozwalają lepiej zrozumieć wartości oraz środowisko, w którym realizowała swoje życie rodzinne, zawodowe i społeczne.

Prywatnie Roma Ilnicka-Miduchowa jest żoną Zbigniewa (zmiana nazwiska w dokumentacji zanotowana od 1963 r.) oraz matką czworga dzieci. Istotne miejsce w jej życiu zajmowały duchowość i religijność. W parafii Najświętszego Salwatora w Krakowie, nazwisko rodziny Miduchów figuruje w spisie Żywych Róż Wspólnoty Żywego Różańca. W późniejszych latach Ilnicka-Miduchowa opublikowała również wiersz *Chwała Sercu Bożemu* w dwumiesięcz-

45 M. Rohde, *The Sketchnote Handbook: The Illustrated Guide to Visual Note Taking*, San Francisco 2013.

46 B. Urbanowicz, *Polska edukacja historyczna w świetle literatury*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Zeszyty Historyczne”, 13 (2014) s. 207–225; K. Walczak, *Edycje i edytorzy polskich podręczników historii doby zaborów. Stan badań i ich perspektywy*, w: *Działalność instytucji wydawniczych na rzecz oświaty i edukacji w XIX i początkach XX wieku*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2014, s. 203–212; J. Smołucha, *Znaczenie i rola historii w studiach kulturowych i kulturoznawczych*, w: *Studia Kulturowe*, red. L. Korporowicz, A. Knap-Stefaniuk, Ł. Burkiewicz, Kraków 2022, s. 77–91.

niku „Wstań”, wydawanym przez Księży Sercan⁴⁷. Twórczość poetycka stanowiła kolejną pasję uczonej, obecną już od czasów studiów. W gronie rodziny i bliskich Ilnicka-Miduchowa znana jest z twórczości lirycznej, a także prowadzenia zapisków poświęconych historii domowników, które zostały przez jej bliskich zebrane i zachowane jako odrębny, zwarty zbiór⁴⁸.

Zakończenie

Biografia dr Romy Ilnickiej-Miduchowej, reasumując, stanowi przykład trajektorii zawodowej osadzonej w określonym, złożonym kontekście społeczno-politycznym. Wykorzystanie perspektywy biografistycznej umożliwiło przedstawienie dorobku naukowego i dydaktycznego oraz uchwycenie relacji między życiem prywatnym a zawodowym. Pozwoliło również ukazać, w jaki sposób indywidualne wybory, doświadczenia i aktywność badawcza pozostawały w ścisłym związku z uwarunkowaniami instytucjonalnymi, kulturowymi i społecznymi, kształtując kolejne etapy jej drogi naukowej. Tym samym biografia została potraktowana jako narzędzie analizy złożonych procesów formowania się tożsamości zawodowej w kontekście historycznym i kulturowym. Przyjęta perspektywa może zarazem stanowić punkt wyjścia do dalszej refleksji nad kulturowymi i systemowymi uwarunkowaniami kształtowania się tożsamości nauczycielek akademickich w Polsce XX w.

W spojrzeniu na dorobek Ilnickiej-Miduchowej szczególne znaczenie ma to, że łączyła podejście historioznawcze z refleksją metodyczną, co nadaje jej spuściznie charakter interdyscyplinarny. Była zarówno badaczką dydaktyki historii, jak i aktywną twórczynią przemian edukacyjnych, wpływając na rozwój nowoczesnych metod nauczania oraz kształcenia nauczycieli. Stanowiło to istotny wkład w rozwój dydaktyki szczegółowej i wpisywało się w dorobek zespołu dydaktyków historii działających w WSP, który w znaczący sposób kształtował trendy w dydaktyce historii tego czasu. Zestawienie zaś analizy dorobku naukowego z dokumentacją archiwalną oraz opiniami środowiska

47 R. Ilnicka-Miduchowa, *Chwała Sercu Bożemu*, „Wstań”, 22 (2010) nr 3 (129), s. 10.

48 Informacje te zawdzięczam dr Marii Miduch, córce bohaterki artykułu, której serdecznie dziękuję za rozmowę. rozmowa telefoniczna przeprowadzona 1 października 2024 r., z której sporządzono notatkę.

akademickiego pozwoliło zrekonstruować ewolucję jej tożsamości zawodowej – od asystentki, przez badaczkę dydaktyki historii, po mentorkę studentów. Ukazana w tym świetle biografia odsłoniła proces, w którym indywidualne doświadczenie staje się nośnikiem wiedzy o szerszych mechanizmach społecznych i edukacyjnych.

Streszczenie: Artykuł przedstawia sylwetkę zawodową dr Romy Ilnickiej-Miduchowej, nauczycielki akademickiej i badaczki dydaktyki historii w perspektywie biografistyki nauczycielskiej. Analiza opiera się na materiałach archiwalnych oraz dorobku wydawniczym. Ukazana została ścieżka zawodowa w kontekście społeczno-politycznym, działalności dydaktycznej i naukowej. Wskazano również na jej poglądy na nauczanie historii w dobie Komisji Edukacji Narodowej oraz metodykę historii XX wieku. Praca stanowi próbę ukazania jednostkowej biografii jako źródła wiedzy o kondycji nauczycielstwa akademickiego i edukacji historycznej w drugiej połowie XX w.

Słowa kluczowe: Roma Ilnicka-Miduchowa, dydaktyka historii, biografistyka nauczycielska, Komisja Edukacji Narodowej, historia edukacji.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (AUKEN)

Zespół Akt Pracowniczych Osobowych, sygn. FH 61/h/57/61/86;

Akta studenckie, sygn. 7/61- Historia;

Akta przewodu doktorskiego, sygn. DHP/212.

Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej

Trąbka Maria, sygn. T.3449/WSK.

Korespondencja Romy Ilnickiej-Miduchowej z prof. T. Słowikowskim (udostępniona przez dr K. Paszkiewicz).

Źródła drukowane

„Dziennik Polski”, nr 111, 12 V 1970, s. 5.

Relacje ustne

Rozmowa z dr Marią Miduch (córką Romy Ilnickiej-Miduchowej), przeprowadzona w dniu 1 października 2024 r. (notatki własne autorki).

Prace dr Romy Ilnickiej-Miduchowej⁴⁹

- Ilnicka-Miduchowa R., *Poglądy Stanisława Staszica na nauczanie historii*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Historyczne”, 20 (1965) s. s. 87–100.
- Ilnicka-Miduchowa R., *Historia jako przedmiot nauczania w reformie szkolnej Stanisława Konarskiego w świetle „Ordynacji”*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Historyczne”, 26 (1967) s. 161–171.
- Ilnicka-Miduchowa R., Słowikowski T., *Jeszcze w sprawie prospektu podręcznika do nauczania historii w opracowaniu Ignacego Potockiego*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Historyczne”, 35 (1970) s. 121–126.
- Ilnicka-Miduchowa R., *Podręczniki do nauczania historii w dobie Komisji Edukacji Narodowej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Historyczne”, 43 (1972) s. 53–76.
- Ilnicka-Miduchowa R., *Nauczyciele historii w szkołach średnich w dobie Komisji Edukacji Narodowej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Historyczne”, 52 (1974) s. 24–48.
- Ilnicka-Miduchowa R., *Polska myśl historyczno-dydaktyczna w przededniu reformy Komisji Edukacji Narodowej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Historyczne”, 59 (1977) s. 143–149.
- Ilnicka-Miduchowa R., *Praca z tekstem podręcznika historii w klasie V w oparciu o aktywizujący ucznia model pracy*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Historyczne”, 9 (1981) z. 76, s. 143–152.
- Ilnicka-Miduchowa R., Marmon G., *Materiały pomocnicze do ćwiczeń z dydaktyki historii. Graficzno-słowna transpozycja tekstu historycznego...*, „Wiadomości Historyczne”, 28 (1985) nr 3, s. 273–275.
- Problem modeli metod pracy z tekstem podręcznika historii w kształceniu studentów w ramach zajęć z dydaktyki historii*, w: *Dydaktyka historii na kierunkach nauczycielskich w Uniwersytetach i Wyższych Szkołach Pedagogicznych*, red. A. Kulczykowska-Ślusarczyk, J. Ruchała, Kraków 1984, s. 148–151.
- Założenia i wyniki pierwszego etapu prac badawczych nad efektywnością aktywizujących ucznia modeli metod pracy z tekstem podręcznika historii w klasie V*, w: *Próby intensyfikacji pracy dydaktyczno-wychowawczej w szkołach laboratoriach WSP (1979–1980)*, red. E. Szewczyk, L. Wrona, Kraków 1984, s. 45–53.

Opracowania

- Baisden P., Pope M., *StudyGram: Meeting Students Where They Are*, „Journal of Nursing Education”, 59 (2020) nr 6, s. 358–358, DOI: 10.3928/01484834-20200520-13.

49 Zestawienie na podstawie danych pobranych z Repozytorium UKEN i Bibliografii publikacji pracowników Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie za lata 1981–1985, t. 5, Kraków 1989.

- Bibliografia publikacji pracowników Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie za lata 1981–1985, t. 5, Kraków 1989.
- Chłosta-Sikorska A., *Kraków i jego mieszkańcy 1945–1947*, Kraków 2016.
- Chłosta-Sikorska A., *Odbudowa edukacji w Krakowie po II wojnie światowej. Wprowadzenie do zagadnienia*, w: *Miasto w Europie Środkowo-Wschodniej. Procesy modernizacyjne*, red. K. Karolczak, P. Kovaľ, K. Muś, Kraków 2016, s. 314–333.
- Chmielewski W., *Edukacja nauczycieli po II wojnie światowej*, Warszawa 2007.
- Cichosz M., *Kształtowanie polskiego systemu oświaty (lata 1960–1973) w kontekście założeń realnego socjalizmu*, „Polska Myśl Pedagogiczna”, 6 (2020) s. 95–112, DOI: 10.4467/24504564PMP.20.006.12240.
- Goodson I. F., *Studying Teachers' Lives. An Emergent Field of Inquiry*, w: *Handbook of Research on Teaching*. Edited by Ivor F. Goodson, London 1992.
- Goodson I. F., *Investigating the Teacher's Life and Work*. Sense Publishers 2008, DOI: 10.12697/eha.2014.2.2.02b
- Gierowski J. K., Szymusik A., *Maria Einhorn-Susułowska – twórczyni polskiej psychologii klinicznej*, <https://p-ntzp.com/files/11Gierowski-p.pdf>, dostęp: 2.07.2024.
- Gromkowska-Melosik A., *Edukacja i (nie)równość społeczna kobiet. Studium dynamiki*, Kraków 2011.
- Grzybowski R., *Wyższe szkoły pedagogiczne w Polsce w latach 1946–1956*, Gdańsk 2000.
- Kazimierz Augustynek, *Katalog kierowniczych stanowisk partyjnych i państwowych PRL*, Biuletyn Informacji Publicznej IPN, <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/91059>, dostęp: 3.07.2025.
- Jarowiecki J., *Szkolnictwo wyższe w Krakowie w latach 1945–1950*, Kraków 1970.
- Kramer R., *Maria Montessori. Życie i odkrycia niezwykłej kobiety*, Warszawa 2020.
- Król J., *Autorytet nauczycielski w dobie PRL – założenia i rzeczywistość*, w: *Wychowawca, Nauczyciel, Mistrz. O potrzebie mądrości, autorytetu i cnoty*, red. B. Jędrzychowska, Wrocław 2017, s. 133–143.
- Kulak T., *Uwagi nad biografistyką polską XIX w.*, w: *Stan i perspektywy rozwoju biografistyki polskiej*, red. L. Kuberski, Opole 1998.
- Kulczykowska-Ślusarczyk A., Nowarski A., *Bibliografia prac dyplomowych, magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych z dydaktyki historii w WSP w Krakowie w latach 1959–1985*, „Roczniki Naukowo-Dydaktyczny. Prace Historyczne”, 11 (1986), z. 107, *Materiały do dziejów dydaktyki historii*, cz. 3, s. 466–471.
- Kwella M., *Laboratoryjny Plan Daltoński według Helen Parkhurst*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, 35 (2022) nr 4, s. 7–18, DOI: 10.17951/j.2022.35.4.7-18.
- Lussier C. M., Ditta A. S., Speer A. C., *The Potential Power of „Studygram”: Concrete Visual Representations May Increase Student Motivation, Engagement, and Enjoyment of Routine Course Assignments*, „Psychology in the Schools”, 60 (2023) nr 12, s. 4841–4856, DOI: 10.1002/pits.22936.

- Mach E., *Rozwój i transformacja polskiego szkolnictwa po II wojnie światowej*, w: *Polska XX wieku*, red. W. Kozub-Ciembroniewicz, B. Szlachta, Kraków 2010, s. 219–250.
- Marmon W., *Prof. dr Tadeusz Słowikowski (2 VIII 190–16 IV 1993). Pamięci twórcy nowoczesnej dydaktyki historii*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Historyczne”, 17 (1995) z. 167, s. 199–201.
- Myszka-Strychalska L., *Typy, wzory i modele karier w przestrzeni elastycznego rynku pracy*, „Problemy Profesjologii”, 1 (2018) s. 90–91.
- Paszkiewicz K., *Tadeusz Słowikowski (1907–1993) – historyk oświaty i pionier współczesnej dydaktyki*, rozprawa doktorska obroniona na UKEN, Kraków 2023.
- Piasek W., *Jadwiga Lechicka – kobieta nowa i nowoczesna. Kulturowy porządek i historia płci w historiografii*, Toruń 2022.
- Rohde M., *The Sketchnote Handbook: The Illustrated Guide to Visual Note Taking*, San Francisco 2013.
- Rozmarynowski M., *Szkoła polska z lat ofensywy ideologicznej w oświacie (1948–1956) w świetle wspomnień nauczycieli*, „Biuletyn Historii Wychowania”, 46 (2022) s. 83–98, DOI: 10.14746/bhw.2022.46.6.
- Sapiak-Drewniak E., *Biografie nauczycieli śląskich. Źródła i stan badań*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Pedagogika”, 31 (2016) s. 37–51.
- Słowikowski T., *Na marginesie artykułu... analiza i synteza w nauczaniu historii*, „Dydaktyka Historii w Szkole”, 1 (1982) s. 7–17.
- Słowikowski T., *Problem samodzielności ucznia w uczeniu się historii*, w: *Z zagadnień dydaktyki historii*, red. Z. Szela, Kraków 1977, s. 47–67.
- Smółucha J., *Znaczenie i rola historii w studiach kulturowych i kulturoznawczych*, w: *Studia Kulturowe*, red. L. Korporowicz, A. Knap-Stefaniuk, Ł. Burkiewicz, Kraków 2022, s. 77–91.
- Sylwetka prof. Marii Orwid, <https://kfrp.pl/maria-orwid/>, dostęp: 2.07.2024.
- Śliwerski B., *Współczesne teorie i nurty wychowania*, Kraków 2004.
- Urbanowicz B., *Polska edukacja historyczna w świetle literatury*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Zeszyty Historyczne”, 13 (2014) s. 207–225.
- Wagner B., *Strategia wychowawcza w PRL*, Warszawa 2016.
- Walczak K., *Edycje i edytorzy polskich podręczników historii doby zaborów. Stan badań i ich perspektywy*, w: *Działalność instytucji wydawniczych na rzecz oświaty i edukacji w XIX i początkach XX wieku*, red. I. Michalska, G. Michalski, Łódź 2014, s. 203–212.
- Widita A., Ayu Kusumawati Y., Gasa F. M., *A New Insight into the Youth's Way of Personal Branding Through Studygram*, „Jurnal Pustaka Komunikasi”, 5 (2022) nr 2, s. 294–304, DOI: 10.32509/pustakom.v5i2.2131.
- Wiesler J., *Dziecko w PRL-u: trzy dekady polityki opieki nad dzieckiem w PRL-u (lata 60., 70. i 80. XX wieku): Towarzystwo Przyjaciół Dzieci jako organizator pomocy dzieciom w państwie demokracji ludowej*, Poznań 2020.